

naša dragocena spoznanja doslej sistematično malo raziskanega področja. Presega okvir češkoslovaškega konteksta in je prispevek k mednarodni zgodovini slavistike.

Helena Poláková

Filozofska fakulteta v Ljubljani

Prevedla Albina Lipovec

IZ PRIMERJALNE SLAVISTIKE NA POLJSKEM

Besedilo, jezik, poetika*

Zbornik razprav *Tekst, język, poetyka*, ki ga je uredila Maria Renata Mayenowa, je ena izmed številnih publikacij, ki jih je Inštitut za književne raziskave Poljske akademije znanosti posvetil osmemu mednarodnemu slavističnemu kongresu v Zagrebu in Ljubljani.

Knjiga zasluži posebno pozornost že zato, ker predstavlja tradicijo češke, poljske in ruske teoretične misli o jeziku in besedilu in ustvarja prostor za primerjanje pogledov na poetološka vprašanja in možnosti njihovega razreševanja. Že v samem uredniškem postopku: v izboru in zaporedju razprav, ki ne izpostavlja samo neenotnosti, temveč poudarja celo razlike v metodoloških prijemih, je videti izrazito težnjo po nadaljnji diskusiji o problematiki jezika, besedila in poetike.

Knjiga je razdeljena na dva dela: prvi del, ki je posvečen teoriji besedila, obsega razprave o aktualnem členjenju besedila, o pogojih njegove smiselnosti, o odstopanjih in njihovi funkciji, pa tudi razprave, ki iz statističnega in generativnega zornega kota osvetljujejo pesniške funkcije književnega besedila.

Ob čisto informativnih člankih so našle prostor tudi globlje analize, iskanje bistvenih kategorij v teoriji besedila in poskusi, kako jih je mogoče vključiti v poetološko interesno področje. Pregledni značaj imajo razprave čeških znanstvenikov Firbasa, Sgalla in Daneša, ki se na tradicionalen način lotevajo teorije besedila (*K problematice tématu výpovědi, Téma a réma u české lingvistice*) in Poljaka Boguslawskega, ki želi predstaviti in oceniti razvoj stališč in pogledov v pomenskem območju strokovnega izraza *presupozicija*, začevši od Fregejeve doktrine preko Strawsonove in Bellertove koncepcije in izvirnega Austinovega in Ducrotovega poskusa pragmatičnega pojmovanja do koncepta Chomskega in Jackenchoffa ter najnovejših teorij. Monotematski značaj ima tudi razmišljanje Grochowskega o izpustu, vendar avtor omejuje opazovanje le na tista jezikoslovna področja, ki so v neposrednem stiku s strukturo besedila, zlasti z njegovo skladnjo, pomeni in pragmatiko. Zaradi večpomenskosti izraza, ki ga je raba v različnih znanostih pogostokrat uzakonila na osnovi naključnih asociacij ali celo mode, predlaga avtor lastno, zanimivo koncepcijo v obliki nikalnega odgovora na naslovno vprašanje: »*Ali elipsa sploh jê?*«

Problematiko členitve po aktualnosti besedila in pogojev njegove smiselnosti predstavljajo z jezikoslovnega vidika razprave *Aktual'noe členenie predložénija i struktura imen-ob'ektov* Padučeve, *Sintaksis ustnogo vyskazyvanija i problemy lingvistiki teksta* Nikolajeve in *Delimitacja tekstu pisanego i mówionego* Dob-

* *Tekst, język, poetyka. Zbornik éłankov in razprav. Uredila Maria Renata Mayenowa. Wrocław, Ossolineum, 1978.*

rzyńskie, poskus sistematičnega opisa členitvenih struktur v obeh ubeseditvenih položajih.

Zanimivo je širjenje poetološkega pojmovnega aparata z dosežki jezikoslovja in teorije besedila. Tak značaj ima članek Kopczyńske in Pszczolowske o vlogi verzne oblike pri sklenjenosti pesniškega besedila, ki razširja pretežno predmetno in slovarsko-pomensko raven sporočila s prozodično in intonacijsko problematiko. Podobno izhodišče uresničujejo jezikovne analize metafore v prispevku Lekomceve in študija Zulkovskega in Sčeglova o vzporednostih med jezikoslovjem in vedo o književnosti, izhajajočih iz teze o semiotičnem značaju jezika in književnosti.

Polemična članka K. Pisarkowe in J. Wróbla analizirata pojav jezikovne anomalije: prvi na področju govornega jezika oblikuje tezo o *ustvarjalnih odstopanjih od norme*, ki rešujejo ogroženo možnost sporočanja in oblikujejo prožne meje živega jezika, drugi pa se loteva odstopanj od norme v jeziku shizofrenikov in želi dokazati, da je jezik shizofrenikov samostojna struktura, pri čemer zavrača očitke da so njihova besedila pomensko napačna.

Zdi se, da sosledje besedil v prvem delu domiselno vodi in uravnava branje: od klasične problematike teorije besedila preko jezikoslovne refleksije do poetoloških razprav: in prav zato ga sklepa Lalewiczew poskus tipologije romana.

Drugi del, po obsegu mnogo bolj skromen, je novatorski poskus rabe slovarja kot pripomočka pri besediloslovnih raziskavah. Uvodni članek M. R. Mayenowe predstavlja slovar kot strukturo, ki nam pomaga rekonstruirati pomenske razsežnosti starih besedil. To pojmovanje ponazarjata poskusa reševanja stilističnih vprašanj s pomočjo *Slovarja poljščine 16. stoletja: O wahanjach konwencjonalnego rodzaju rzezcowników w polszczyźnie XIV w.* Karplukówne in *Zmiany językowo-stylistyczne w Nowym Testamencie Szymona Budnego z 1574 r.* Pelpowskega.

Avtorji želijo spodbuditi razpravljanje o zgodovinski semantiki in slovarju kot pripomočku pri reševanju problemov zgodovinske stilistike in besediloslovja.

Branje razprav, ki jih prinaša zbornik *Tekst, język, poetyka*, vodi k splošnejšemu sklepu: teorija besedila je zelo mlada znanstvena veja, ki se je izoblikovala šele pred nedavnim, njeno interesno področje pa je zelo široko: sega od zelo udobnega (to pa ne pomeni, da je v njenem pojmovanju brez vrednosti) raziskovalnega položaja, ki se omejuje na en sam problem, in poskuša metode, ki si jih je ob tem izoblikovala, izkoristiti v analizah na področjih, kamor ne sega njena specifična naravnost. Ne želi biti le posebna disciplina, ampak tudi tehnično pomagalo pri analizah na drugih področjih. To hotenje je še toliko bolj dragoceno, ker nasprotuje formalizmu in težnjam k pojmovanju posameznih področij sodobne humanistike kot zaprtih eksperimentalnih celic.

Joanna Sławińska

Jagelonska univerza v Krakovu